

Didaktika geografie PdF MU

(Analýza současného stavu)

Magisterské studium

Sumář povinných předmětů			
1. semestr	2. semestr	3. semestr	4. semestr
	Didaktika geografie 2 1/0/0 zk		
Seminář z didaktiky geografie 1 0/2/0 z	Seminář z didaktiky geografie 2 0/1/0 z	Seminář z didaktiky geografie 3 0/2/0 z	Seminář z didaktiky geografie 4 0/1/0 z
		Didaktika přírodních věd 0/2/0 z	
Výuková praxe 1 Učitelská praxe 1	Výuková praxe 2 Učitelská praxe 2	Výuková praxe 3 Učitelská praxe 3	
Návaznost povinné terénní výuky			
Integrovaná terénní výuka - Jedovnice	Integrovaná zahraniční terénní praxe		
	Terénní praxe - Česká republika		
Návaznost povinně volitelných seminářů učitelských praxí			
Seminář učitelské praxe 1	Seminář učitelská praxe 2		

Komentář k bakalářskému studiu

Na úrovni bakalářského studia nebyla, díky zadání jeho koncepce, oborová didaktika jako samostatný předmět. Většina vyučujících však měla na PdF vždy přesah do učitelské praxe, jako začínající učitelé. Ve větší míře se otázky ohledně koncepce výuky zeměpisu na ZŠ promítaly do terénních praxí. Postupně to byla praxe z kartografie a topografie, fyzické geografie a socioekonomické geografie. Pokusy o jejich propojení a tím i propojení a využití poznatků z jednotlivých oborů se promítly v zavádění případových studií a projektové výuky, na které se mohou podílet všichni vyučující – viz projekt FINE (<http://www.ped.muni.cz/fine/>).

V bakalářském studiu se rovněž řeší otázky **obecné didaktiky**, jako pedagogické vědní disciplíny, kde se probírají témata jako: **Úvod do studia oboru: tradiční a moderní didaktika; Vzdělávání, vzdělání a vzdělanost: pojetí, cíle a obsahy; Vzdělávací a školský systém: škola jako učební prostředí; Vzdělávací a kurikulární politika: kurikulární dokumenty; Kurikulum, výuka: vyučování a učení; Příprava učitele na vyučování; Organizace a řízení třídy; Hodnocení žáků, diagnostika a zpětná vazba k rozvoji kompetencí.** Na tento předmět navazuje oborová didaktika až v magisterském studiu, a to hned s prvními kroky studentů na učitelských praxích.

Podnět k zamyšlení:

V praxi to vypadá tak, že si většina studentů vybavuje probírané otázky obecné didaktiky jen velmi mlhavě a hlavně bez vztahu k oboru, i když témata jsou pro pochopení školského kurikula dobře vybrána. Pokud bude bakalářské studium reflektovat odbornou stránku studia, pak zde nabízí několik otázek:

1. V jaké míře a v jakém zobecnění implementovat otázky oborové didaktiky do odborných předmětů v Bc. Studiu?
2. Jak do toho bude zapadat obecná didaktika, popř. pedagogická psychologie?
3. Bude vhodný postup od konkrétního k obecnému?

Máme tím na mysli, že by se teoriemi kurikula a vzdělávací politikou, výzkumem v oborové didaktice zabývali až v Mgr. studiu, zatímco tím, jak je implementováno učivo např. fyzické geografie do učebního programu základní školy se budeme zabývat přímo u odborných FG disciplínách, včetně toho, co je v dosavadních učebních pomůckách dlouhodobě špatně a jaké jsou nové trendy v oboru... Bc. Práce by se pak měly zaměřit na analýzy dosavadního stavu začlenění jednotlivých geografických disciplín do školního kurikula.

Komentář k magisterskému studiu

V dosavadním magisterském studiu je poměrně velký prostor pro rozvoj oborové didaktiky. Jen okrajově do toho lze začlenit Didaktiku geografie 4, protože výuka v tomto semestru je jen jeden měsíc.

Didaktika geografie začíná soustředěnou výukou, předmětem **Integrovaná terénní výuka**, která je od roku 1996 součástí studijních programů, program lze najít na: <http://educoland.muni.cz/geografie/nove-metody/>. Studenti se učí, jak pracovat v krajině na odborném pracovišti PdF MU. Pro studijní program je to zároveň i adaptační kurz, na kterém by se měli vzájemně poznat a to i se svými učiteli. Následuje Didaktika geografie 1, která má to specifikum, že zároveň s ní, začíná i první učitelská praxe. Studentům nepomůžou jen vzdělávací teorie, ale musí se seznámit i

s prostředím školy a vědět, co je tam čeká z hlediska výuky zeměpisu. Zabývají se v neposlední řadě hodnocením učebnic zeměpisu, atlasů a dalších pomůcek. Prostřednictvím této činnosti se seznamují podrobněji s tím, co se ve školách učí a dělají si vlastní názor na tyto materiály. K hodnocení pak potřebují i určité penzum teorie, které vždy činností předchází. Na základě zkušeností z předešlých let se osvědčil model dvouhodinové dotace na tento předmět bez přednáškového modulu. Teorie je podávána bezprostředně k zadaným cvičením v takové míře, jaké je zapotřebí (viz příloha č. 1). Obecně lze shrnout, že se v teorii i cvičeních objevují následující okruhy, které se snaží nekopírovat okruhy, které se snaží reflektovat a využít poznatky, které byly probírány v obecné didaktice, např.: **Proč učit didaktiku geografie, proč učit geografii ve škole?** (*Didaktika geografie – vůz se čtyřmi koly..*); **Zeměpisné vzdělávání či vzdělávání zeměpisem?** (*Cíle výuky geografie v kontextu s obecnými vzdělávacími cíly. Mezipředmětové vazby, vzdělávací význam geografie deklarovaný Mezinárodní chartou geografického vzdělávání*); **Struktura geografického vzdělávání** (*Dvouúrovňový model kurikula v ČR- rámcové a školní vzdělávací programy*); **Rozvíjení a využívání různých zdrojů pro výuku geografie** (*Hodnocení učebnic v geografii; teorie konceptuální změny a učebnice; hodnocení školních atlasů a dalších zdrojů pro výuku geografie...*); **Hodnocení žákova učení a jeho kvalita** (*Zkoušení a perspektiva, system zkoušení a jeho hodnocení, slovní, škálové hodnocení, učební strategie...*); **Specifické Metody a organizační formy vyučování geografie** (*Přehled a klasifikace specifických vyučovacích metod a organizačních forem ve výuce geografie...*); **Standardy geografického vzdělávání** (*Srovnání vzdělávacích standard ve vybraných zemích, Proč standardy nefungují v Česku...*); **Od zeměpisného kurikula k vyučovací hodině** (*Plánování výuky – klíčová kompetence učitele; příležitosti k učení...*); **Hodnocení vyučovacího procesu** (*Zpětná vazba, sledování výuky, reflexe, sebereflexe...*); **Učitel geografie a jeho odborný růst** (*Učitel a vyučování, výzkum v didaktice geografie*).

Didaktika přírodních věd

Zvláštní formou didaktiky je **mezioborová didaktika**. Na konci tohoto kurzu bude student schopen: • vysvětlit rozdíl mezi integrovanou tématickou a projektovou výukou; • navrhnout integrovanou výuku na dané téma; • spolupracovat na realizaci výuky s kolegy. Cílem je dostat studenty do školní reality, kdy budou muset spolupracovat s kolegy z jiných oborů na společném školním kurikulu. Z uskutečněné výuky vycházejí velmi podnětné materiály, vhodné k dalším rozborům a využití.

Učitelská praxe a seminář k učitelské praxi

Zvláštní aplikací jsou **učitelské praxe** – dříve **výukové praxe**, které ještě doznívají. Jejich koordinaci mezi oborem a pedagogicko-psychologickými disciplínami zajišťuje katedra učitelských praxí na pedagogice. Učitelskou praxi garantuje učitel z oborové didaktiky a seminář je společný s katedrou pedagogiky a psychologie. Semináře jsou volitelné v tom smyslu, že k učitelské praxi 1 a 2 si lze v každém semestru seminář pouze k jednomu oboru (předmětu). První dvě učitelské praxe jsou **průběžné**, to znamená, že probíhají po celý semestr v určený den

v týdnu v rozsahu cca 5 hodin. Ve třetím semestru je učitelská praxe povinná a probíhá jeden měsíc cca od 20.11. K této praxi se seminář nezapisuje.

Cíle učitelských praxí jsou stanoveny následovně, **Učitelská praxe 1:**

- rozšíření profesních kompetencí, seznámení s rolemi, do nichž učitel při své práci vstupuje,
- uvědomění si vlastních profesních potřeb a dosažení uznání v roli asistenta učitele a učitele,
- propojení teoretických poznatků získaných v kurzech pedagogiky, psychologie a studovaného oboru s praktickými zkušenostmi,
- prohloubení reflektivních a sebereflektivních dovedností,
- kooperativní a individuální plánování a realizace výuky jazyka
- vytvoření pozitivní pracovní atmosféry ve výuce

Osnova předmětu:

- činnosti vykonávané ve funkci asistenta (třídního) učitele zadané ředitelem základní školy (např. pomoc s opravováním písemných prací a sešitů žáků, tvorba učebních pomůcek, individuální práce se žáky se specifickými potřebami, doprovod (spolu s učitelem) žáků na exkurze, příprava školních projektů a akcí, dozory, účast na třídních schůzkách, pomoc se školní/třídní dokumentací, příprava třídnické hodiny, suplování ad.)
- vedení pedagogického deníku, plnění dlouhodobých komplexních portfoliových úkolů – viz Interaktivní osnova
- náslechy (dle možností školy), vlastní výuka (3 hodiny)

Seminář k učitelské praxi 1,2 byl koncipován nově a jeho cíle jsou následující:

1) skupinové sdílení a reflexe zkušeností získaných v rámci Učitelské praxe 1 a/nebo Učitelské praxe 2; 2) prohloubení reflektivních a sebereflektivních dovedností

- Na konci předmětu student bude:
- - lépe rozumět podstatným aspektům pedagogických situací a otázek, které byly předmětem diskuse v semináři;
- - lépe rozumět reflexi (a sebereflexi) jakožto nástroji profesního učení;

Seminář vedou oborové didaktikové a psychologové.

Osnova předmětu:

diskuse s oborovým didaktikem a pedagogem či psychologem týkající se konkrétních pedagogických situací a otázek - reflexe výuky a dalších činností realizovaných studentem v rámci Učitelské praxe 1 a/nebo Učitelské praxe 2 - reflexe zápisů v pedagogickém deníku - reflexe portfoliových úkolů

Závěry

Pokud si porovnáme oba stupně, kterými učitelé procházejí, je zřejmé, že bude nutné studium více provázat. Výše uvedená šíře oborové didaktiky s přesahem do oboru, učitelské praxi a pedagogicko-psychologických disciplín vyžaduje přímé návaznosti a koordinaci učiva. Není v ní prostor na „doučování“ mezer, jak z odborných, tak z pedagogicko-psychologických disciplín. Cestou může být např. implementace cvičení, která studenti řeší v rámci odborných disciplín do výuky na základní škole. **V první řadě, je to ale pochopení všech aktérů výuky a komunikace mezi nimi. To souvisí s personálním zajištěním. Nemůže se to podařit s minimem kmenových vysokoškolských učitelů schopných kooperace ve výuce. Tato skutečnost vychází z více než 20 leté praxe, kterou se prolíná integrace mezi předměty.**

Příloha č. 1

Seminář z Didaktiky geografie 1

Anotace

Didaktika geografie 1 řeší především otázky „Obecné didaktiky“, aplikované do specifických zvláštností výuky zeměpisu. Mimo jiné se zabývá otázkami didaktik ostatních přírodovědných a společenskovedních oborů. Jde o řešení vztahů v triádě: učení – vyučování-výuka. Navazuje na teoretické i praktické učivo geografických disciplín v 1. – 6. semestru. Při didaktické transformaci získaných poznatků využívá v maximální míře regionálního principu.

Osnova

První semestr se zaměří na klíčové dovednosti učitele, které souvisí především s plánováním, vedením a organizací samotné výuky vzhledem k tomu, že souběžně probíhá učitelská praxe.

Cvičení č. 1

- Prekoncepty

Na rozmluvení se vyjádříte k následujícím bodům:

- Co mně na výuce zeměpisu bavilo na základní a střední škole nejvíce a co nejméně.
- Co jsem se dozvěděl (a) nového o geografii na PdF MU, popř. co bylo jiné než jsem očekával (a).
- Jaká je moje současná představa, co se na základní škole učí v zeměpise v jednotlivých ročnících?
- Podle čeho se řídí výuka na současné škole.

- Místo bydliště

Připravte si prezentaci k místu svého bydliště. Abychom se vešli do času semináře, budete mít na prezentaci 10 min.

- **RVP ZV** Ve studijních materiálech máte soubor RVP ZV, stáhněte si tento dokument a vytáhněte si z něj jen předměty, které učíte.

Cvičení č. 2

Vytvoříte materiál pro ředitele školy, který se bude týkat výběru vhodné učebnice zeměpisu pro Vaši výuku. Zdůvodnění výběru bude podloženo exaktním výzkumem kvality učebnice.

1. Kvantitativní hodnocení učebnic zeměpisu (viz příloha) (Zpracováno podle E. Janouškové)

2. Kvalitativní hodnocení učebnic na základě srovnání zpracování jednotlivých tematických celků (viz tab.): Tab.

Učebnice Červinka, P., Tampír, V. (2008): <i>Přírodní prostředí Země</i> . Učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia. Nakladatelství ČGS, s.r.o., 95 s., ISBN 978-80-860034-84-3.	Učebnice Červený, P. a kol. (2003): <i>Zeměpis 6</i> . Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia, Nakl. Fraus, Plzeň, ISBN 80-7238-209-8.
GLÓBUS A MAPY Glóbus ZMENŠENÝ MODEL ZEMĚKOULE <ul style="list-style-type: none">glóbus, měřítko glóbusu, zeměpisná síť, poledníky, základní poledník, východní a západní polokoule, rovník, obratník Raka, severní polární kruh, obratník Kozoroha, jižní polární kruh. SLUNEČNÍ HODINY – zajímavosti	MAPA – OBRAZ ZEMĚ Tvorba mapy – úvodní úloha
Trvání dne a noci, Roční období	
Určování zeměpisné polohy ZEMĚPISNÉ SOUŘADNICE <ul style="list-style-type: none">zeměpisné souřadnice, zeměpisná délka, v.d., z.d., zeměpisná šířka, s.š., j.š., zeměpisná poloha místa. URČOVÁNÍ PŘIBLIŽNÉ VZDÁLENOSTI POMOCÍ ZEMĚPISNÝCH SOUŘADNIC <ul style="list-style-type: none">Tab. pro přepočet ° na km ČASOVÁ PÁSMA NA ZEMI	Co je to mapa? <ul style="list-style-type: none">Mapa CO MŮŽEME NA MAPĚ VIDĚT? <ul style="list-style-type: none">název mapy, mapové pole, legendu, měřítko, vrstevnice, výškopis, polohopis, popis.

SMLUVENÝ ČAS	
DATOVÁ MEZ – rozšiř. Učivo	
URČOVÁNÍ SVĚTOVÝCH STRAN - zajímavosti	
	•
	•

Závěrečná zpráva pro vedení Základní školy k výběru učebnice zeměpisu

Adresát:

Věc: Hodnocení a výběr učebnice zeměpisu

Vážený pane řediteli, vedení školy,
na základě hodnocení učebnic zeměpisu byla vybrána učebnice z následujících důvodů:

Vypracoval:

Cvičení č. 3

3P:

Poprvé se představuji; Poprvé učím; Poprvé představuji předmět zeměpis

Pracujete formou párové výuky a Vaším úkolem bude tvorba Posteru nebo prezentace k úloze a smyslu geografie pro současný svět.

Prezentace Lenky Košové je na: <https://prezi.com/5dmyba3wldgt/untitled-prezi/>, další prezentace jsou na:
<https://www.youtube.com/watch?v=mUv5kkKVBLw&feature=related>. Námět pro poster jste dostali v papírové podobě.